

ΤΗ ΚΙΦΑΛΙ ΚΑΙ ΤΗ ΠΟΔΑΡΙ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ο Δεκέμβριος στους Ρωμαίους ήταν ο δέκατος μήνας του χρόνου, αφού το έτος τους άρχιζε το Μάρτιο. Το όνομά του παράγεται από τη λατινική λέξη decem, που σημαίνει δέκα. Στο Γρηγοριανό ημερολόγιο έγινε δωδέκατος μήνας.

Το Δεκέμβριο γίνονται οι χειμερινές τροπές του ήλιου, που πηγαίνει από τον αστερισμό του Τοξότη στον αστερισμό του Αιγόκερω. Συγκεκριμένα στις 22 Δεκεμβρίου έχουμε τη μικρότερη μέρα του χρόνου, οπότε γίνεται η χειμερινή τροπή του ηλιοστασίου. Ο Δεκέμβριος είναι αντίστοιχος προς τον Ποσειδώνα του Αττικού ημερολογίου.

Το Δεκέμβριο οι Ρωμαίοι τον είχαν αφιερώσει στον Κρόνο (saturnus) προς τιμήν του οποίου γιόρταζαν τα Σατουρνάλια, από τις 17 του μηνός και πίστευαν ότι στις 25 Δεκεμβρίου, μετά τις τροπές, ο ήλιος αναγεννιέται και αποκτάει νέες δυνάμεις, γι' αυτό και γιόρταζαν τα γενέθλια του αήττητου ήλιου.

Η εκκλησία μας, έχοντας ως βάση το γεγονός αυτό, που ήταν βαθιά ριζωμένο στη λαϊκή συνείδηση, σκέφθηκε να το αντικαταστήσει με μια χριστιανική γιορτή. Τέτοια γιορτή που περισσότερο ταίριαζε στην αντικατάσταση αυτή θεωρήθηκε η γέννηση του Χριστού. Άλλωστε ο Χριστός είναι ο ζωοδότης ήλιος, ο ήλιος της δικαιοσύνης. Έτσι ορίστηκε να γιορτάζεται τη μέρα αυτή το μεγάλο γεγονός της χριστιανοσύνης, γι' αυτό και ο μήνας αυτός, σε πολλά μέρη, πήρε το όνομά του από αυτή τη γιορτή και λέγεται και Χριστουγεννάρης.

Στον Πόντο το Δεκέμβριο τον μετονόμασαν από την γέννηση του Χριστού με τη λ. Χριστιανάρτς. Υπάρχουν όμως κατά τόπους και διάφορες παραλλαγές. Στην Ινέπολη λεγόταν και Σαρανταήμερος.

Στην Κερασούντα και Τρίπολη λέγεται ο Χριστιεννάρης, στα Κοτύωρα, Σάντα, Τραπεζούντα και Χαλδία Χριστιεννάρτς, ενώ στη Σάντα και Χαλδία επίσης και Χριστιαννάρτς.

Στη Ροδόπολη λεγόταν Χριστουγεννάρτς. Εδώ μάλιστα το μήνα αυτό έκαναν διάφορες σπιτικές δουλειές, βεγγέρες – ξενύχτι (παρακάθ') ως αργά τη νύχτα. “ Ελανάριζαν τα μαλλία, έξαναν το καννάβ', έπλεκαν ορτάρα (κάλτσες) και επαρακάθευαν ως αργά τη νύχτα”.

Από το όνομα του μηνός Χριστιεννάρης και την κατάληξη -εσιν, παράγεται το επίθετο Χριστιενναρέσιν στην Κερασούντα, Τρίπολη και Χριστιενναρέσ' στη Σάντα, Χαλδία και σημαίνει αυτό που συμβαίνει κατά το

μήνα Δεκέμβριο η προέρχεται από αυτόν, π.χ. Χριστιανναρέσιν ἄρονιν.

Από το όνομα Χριστός και κουρίν (κούτσουρο) παράγεται η λέξη το Χριστοκούριν στην Κερασούντα, και Χριστοκούρ' στα Κοτύωρα, Τραπεζούντα, Χαλδία και δηλώνει το χοντρό κούτσουρο από κορμό δέντρου, που έκαιγε στο τζάκι τις τρεις μέρες των Χριστουγέννων.

Ο Χριστός (από το ρήμα χρίο) στα αρχαία σήμαινε ο χρισμένος και μεταγενέστερα ο Ιησούς Χριστός. Η γενική τη Χριστού σήμαινε: α) τη γιορτή των Χριστουγέννων, π.χ. Έρθεν τη Χριστού, δηλ. ήρθαν τα Χριστούγεννα. β) είχε θέση επιρρήματος και σήμαινε την ημέρα των Χριστουγέννων, π.χ. Τη Χριστού κι πρέπει να ποιείς δουλειάν.

Στην Ινέπολη έλεγαν το χριστοπούλι, λ. που σήμαινε την κότα, που κατ' έθιμο έσφαζαν τα Χριστούγεννα.

Τέλος στην περιοχή Χαλδίας έλεγαν τα Χριστουήμερα, εννοώντας τις τρεις μέρες των Χριστουγέννων.

Στον Πόντο μια από τις μεγαλύτερες γιορτές της χριστιανοσύνης ήταν τα Χριστούγεννα, που γιορτάζονταν με κάθε μεγαλοπρέπεια.

Παραμονή των Χριστουγέννων σταματούσαν κάθε εξωτερική δουλειά και συμπλήρωναν τις τελευταίες λεπτομέρειες για τη μεγάλη γιορτή, γιατί: “ *Τη Χριστού όλ' αλλάζ'νε και τα πετεινάρα σπάζ'νε*”. Δηλ. Τα Χριστούγεννα όλοι φορούν τα γιορτινά τους και σφάζουν τα κοκόρια.

Την ημέρα αυτή όλοι θα φορούσαν τα καινούρια ρούχα και παπούτσια τους. Θα ετοιμάζαν τα πιο καλά φαγητά, θα έβαζαν στο τζάκι το χριστοκούρ' που θα το άναβαν μόλις χτυπούσε η καμπάνα και θα κρατούσαν αναμένη τη φωτιά τα Χριστουήμερα, όπως έλεγαν τις ημέρες αυτές στο Σταυρί, δηλ. τις τρεις μέρες των Χριστουγέννων.

Στην Αβλίανα την παραμονή των Χριστουγέννων θα σφάζανε όλοι οι χωριανοί το γουρούνι, που από μικρό είχαν θρέψει σ' ένα στενό χώρο, που λεγότανε *σην πεσήν*, για να γίνει χοντρό. Μάλιστα συναγωνίζονταν μεταξύ τους πιο θα ήταν πιο βαρύ. Μετά τον τεμάχισμά του, ετοιμάζαν τις προμήθειές τους για όλο τον υπόλοιπο χειμώνα: πηχτή, λουκάνικα, γαβουρμά, σάλα (παστωμένο λίπος).

Την παραμονή των Χριστουγέννων το απόγευμα τα παιδιά έλεγαν τα κάλαντα, ενώ στις 4 το πρωί θα χτυπούσε η καμπάνα του Αγίου Παντελεήμονα, για να πάνε στην εκκλησία.

Στη Σαμψούντα τα παιδιά του χωριού ξεχύνονταν σε όλες τις πόρτες του χωριού και με πολύ ωραία φωνή *άμον ζιλ'* (δηλ. σαν αηδόνι) έλεγαν τα κάλαντα των Χριστουγέννων, την καλήν εσπέραν με σημεία βυζαντινής μουσικής, χωρίς κανένα κέρδος, γιατί τους αρκούσε ο θαυμασμός και το χάδι του θείου η της θείας.

Το 1892 η κοινότητα Πουλαντζάκης, με αμιγή Ελληνικό πληθυσμό, ήταν πολύ πλούσια και πολύ προοδευμένη στα γράμματα, με αξιόλογα σχολεία και δασκάλους.

Τις γιορτές των Χριστουγέννων, του νέου έτους και των Θεοφανείων επικρατούσε η συνήθεια οι ψάλτες, οι δάσκαλοι με τους μαθητές των δύο ανώτερων τάξεων και περίπου 15 νέοι, χωρισμένοι σε δύο ομάδες, να πηγαίνουν σε όλα τα σπίτια ανεξαιρέτως και να ψάλλουν σχετικά τροπάρια των εορτών.

Τα κατάλληλα πρόσωπα τα υπεδείκνυε ο μητροπολίτης. Τα χρήματα που συγκέντρωναν τα διέθεταν για τις χήρες και τα ορφανά. Πριν ξεκινήσουν οι δύο ομάδες, για να αντιμετωπίσουν το κρύο, έπιναν μερικά ποτηράκια και ξεκινούσαν για τη μητρόπολη, όπου έψαλλαν όλα τα τροπάρια της γέννησης στο μητροπολίτη Γερβάσιο.

Το χριστουγεννιάτικο δέντρο δεν ήταν άγνωστο στον Πόντο και μάλιστα στην Αργυρούπολη και σε πολλά χωριά της περιοχής, καθώς επίσης και στα Πλάτανα, στο Μπουγά Μαντέν, σε χωριά της Ματσούκας, στα κύμινα, στο Σόουκ – σου της Τραπεζούντας, σε πολλά ποντιακά χωριά του Κάρς και στο μεταλλείο του Ταύρου.

Στην Τσολόχενα και στην Ίμερα αναφέρεται ότι από την παραμονή κρεμούσαν σταυρωτά κλαδιά φουντουκιάς η καρυδιάς η μόνο καρπούς στο εικονοστάσι.

Στην Ίμερα το δέντρο ήταν από τεξίν δηλ. πεύκο, ενώ στο Σόουκ-σου από έλατο και το στόλιζαν εκτός από νωπούς καρπούς και με κλαδάκια ελιάς, στα φύλλα της οποίας σφήνωναν ραγισμένα “λεφτοκάρα” (φουντούκια).

Στη Σάντα οι “μειζοτέρ’ ” έκοβαν από το δάσος ένα κλαδί “τῆμιςίρ” (δηλ. πυξάρι,θάμνος αειθαλής με μικρά και χοντρά φύλλα) και στις μύτες των φύλλων του σφήνωναν φουντούκια, οπότε με αυτά τα “φουντουκοτῆμιςίρα” στόλιζαν την εικόνα.

Στην Κρώμη και τη Μόχωρα στόλιζαν κλαδιά ελιάς με φουντούκια και σύκα και τα κρεμούσαν κοντά στο εικονοστάσι.

Στο χωριό Τσίτα Σουρμένων τα Χριστουγεννιάτικα κάλαντα τα έλεγε η επιτροπή της εκκλησίας, μαζί με άλλα ευυπόληπτα πρόσωπα και τα έσοδα τα έδιναν στο σχολείο.

Το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων συνήθως τα μικρά παιδιά, πηγαίνοντας από σπίτι σε σπίτι, θα έψελναν τα κάλαντα των Χριστουγέννων.

Τα κυριότερα κάλαντα που τα έψαλλαν σε όλα σχεδόν τα μέρη του Πόντου, με μικρές παραλλαγές αποτυπώνονται στο εξής δημοτικό τραγούδι:

Χριστός γεννέθη....

“Χριστός 'γεννέθη! Χαρά στον κόσμον!
Χα καλή ώρα, χα καλή σ' ημέρα!
Χα καλόν παιδίν οψέ 'γεννέθεν,
οψέ 'γεννέθεν κι αύρι 'νεστάθεν.
Τον εγέννεσεν η Παναγία
τον ενέστεσεν αε-Παρθένος.
Τον επέρπαξαν οι χίλ' Εβραίοι
ας σα 'κρόντικα κι ας σην καρδίαν.
Αίμαν έσταξεν πλεγήν κ εφάνθεν
ούμπ' αν έσταξεν εμυροστάθεν.
Εμυρίσταν ατ' ο κόσμος ούλον
για μυρίστ' ατο και συ, αφέντη.
Έξω σην αυλάν δένδρον εστάθεν
δένδρον άκαυον και κυπαρέσσι
δέρ' ατο ο ήλον δέρ' ατ' αέρας
ρούζ'νε τ' άθια'θε, μυρίζ' αυλέαν.
Εκατέβ' αφκά σο σταυροστράτ',
δαβαίν' άλογα, δαβαίν' μουλάρια
χρυσοκάλυβα, καλυβωμένα
σο κιφάλ'ν ατουν χρυσόν τουλπάν' εν'
και σα μέσα τουν χρυσόν ζωστήραν
χώρτσον κ' έπαρεν ανεμοπόδ'κα
και χρυσοκαλυβωμένα.
Δέβα σο ταρέζ κ' έλα σην πόρταν
χα τσιρόπα, χα μηλόπα,
χα ξερά κοκκυμελόπα.
Έρθαν τη Χριστού τα παλικάρα
θέλ'νε ούβας, θέλ'νε λεφτοκάρυα”.

Στην Τραπεζούντα τη γιορτή των Χριστουγέννων όλοι οι Έλληνες τη γιόρταζαν ενωμένοι μέσα σ' ένα κλίμα θρησκευτικού και εθνικού φρονηματισμού. Το βράδυ έκλειναν όλα τα καταστήματα και τα παιδιά σε παρέες έλεγαν τα κάλαντα, κρατώντας πολύχρωμα φαναράκια. Το ξημέρωμα της Χριστουγεννιάτικης νύχτας εκατοντάδες πιστοί, ολόκληρες οικογένειες, γέμιζαν τις εκκλησίες της Τραπεζούντας, τον Άγιο Γρηγόριο της Μητρόπολης, την Αγία Μαρίνα, τον Άγιο Βασίλειο, τη Θεοσκεπάστο, το Χριστό, την

Υπαπαντή, τον Άγιο Γεώργιο Τσαρτακλή και τον Άγιο Ιωάννη εξωτειχίτη.

Έτσι με αγάπη, ευλάβεια, πίστη και αλληλοσεβασμό περνούσαν τα Χριστούγεννα στον Πόντο οι πρόγονοί μας.

Απο το Αρχείο του πόντου.

Έλσα Γαλανίδου Μπαλαφούσια.

Κεβρεκίδης Αλέξανδρος

10-11-2010